

L'hereu Noradell

Carles Montpart Tura
carlesmontpart.cat

Sovint hem parlat en aquestes pàgines dels títols que han anat conformant una de les col·leccions d'autors clàssics catalans més acurada i de més qualitat que podem trobar avui dia a les llibreries. Es tracta d'"Imprescindibles", de l'editorial Barcino, que ara arriba al seu quinzè volum amb la reedició de la novel·la més important de l'autor nord-català Carles Bosch de la Trinxeria: L'hereu Noradell.

Una família de propietaris rurals

Carles Bosch de la Trinxeria (Prats de Molló, 1831 – la Jonquera, 1897) va néixer a la comarca nord-catalana del Vallespir, a la casa pairal de la seva mare, Anna Maria de la Trinxeria, descendent d'una antiga família de la petita noblesa pirinenca que s'havia casat amb Ramon Bosch i Reixach. Josep de la Trinxeria, un avantpassat seu, va participar en la fracassada revolta —anomenada dels Angelets de la Terra— contra el rei Lluís XIV per protestar per l'impost de la sal instaurat pels francesos l'any 1661, dos anys després de la signatura del Tractat dels Pirineus, un acord que havia migpartit, a una banda i l'altra de la frontera, les seves possessions. Amb un extens patrimoni rural dispers entre el Vallespir i l'Empordà, al segle XIX trobem els Bosch de la Trinxeria intervenint en activitats polítiques, en associacions agrícoles i especialment en la creació d'indústries d'explotació del suro.

Marcat per aquests orígens familiars, Carles Bosch de la Trinxeria va passar una bona part de la seva infantesa a Montalbà de la Frontera, a la comarca de la Fenolleda. Posteriorment, va obtenir el títol de batxillerat al *Lycée* de Tolosa de Llenguadoc —on va rebre una educació francesa que el va posar en contacte amb els grans escriptors en aquesta llengua— i va seguir estudis d'agricultura i botànica a Montpeller i de ciències a Barcelona, ciutat on es va establir per dedicar-se al món del comerç. També va viatjar per diversos països d'Europa, especialment per França, Itàlia i Suïssa. La mort del seu avi l'any 1864, però, que l'havia fet hereu, va obligar el futur escriptor a fixar la seva residència a la Jonquera, a la casa coneguda com Can Amat, per tal de poder administrar de més a prop el patrimoni familiar, en el qual destacaven extensos boscos d'alzina surera.

El 23 de gener de 1864 Carles Bosch de la Trinxeria es va casar amb Maria Concepció Armet de Carles, una pubilla de dinou anys de la Jonquera —ell estava a punt de fer-ne trenta-tres— amb qui va tenir tres fills: Ramon, Carles i Francesc, el primer dels quals va morir als disset mesos. Havent quedat viudo l'any 1870 —Concepció Armet va morir amb vint-i-cinc anys—, l'any 1876 va contraure matrimoni per segona vegada amb Carme Fonolleras i Valls, filla d'un propietari rural de Llagostera, amb qui va tenir dues filles: Mercè i Dolors. La primera, va morir per asfíxia en el moment del part, i la segona també devia morir de petita, perquè no s'esmenta al testament del seu pare.

A la Jonquera, Carles Bosch de la Trinxeria es va implicar en la política local: de la mateixa manera que el seu avi i el seu pare ja ho havien estat, ell també va ser tinent d'alcalde i alcalde accidental de la població fronterera durant la Tercera Guerra Carlina, entre els anys 1875 i 1876, i va ser un dels promotors de la carretera entre Camprodon i Prats de Molló, passant pel coll d'Ares, una infraestructura que, de fet, no va entrar en funcionament fins a l'any 1963.

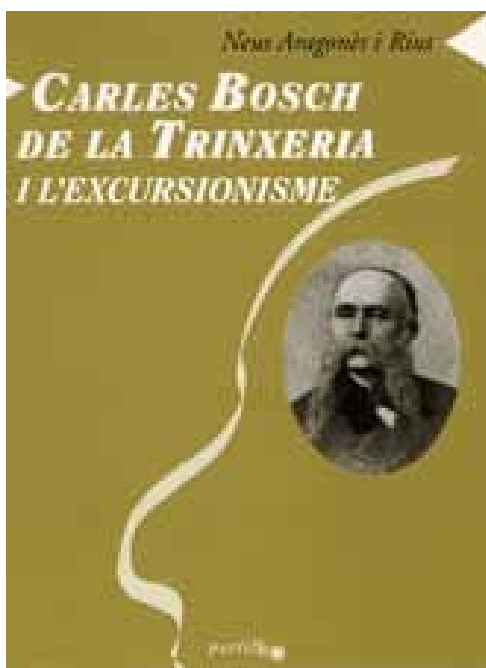
Carles Bosch de la Trinxeria

Excursionista i observador científic

Malgrat el trasllat a la Jonquera, Carles Bosch de la Trinxeria seguia fent llargues estades estiuenques a la casa pairal de Prats de Molló i mantenia el lligam amb Barcelona a través de la seva vinculació, a partir de 1884, amb l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i l'Associació Catalana d'Excursions, entitats que es van unificar l'any 1891 en el Centre Excursionista de Catalunya.

Ocupat sobretot en les tasques d'administració del seu patrimoni agrícola i forestal, Carles Bosch es dedicava també a les seves aficions principals: la cacera, la pesca, l'excursionisme, l'observació científica, la pintura i els escacs. Pel que fa a l'excursionisme, i com a bon coneixedor de les contrades pirinenques, sovint feia de guia d'excursionistes barcelonins, i va ser en els butlletins de les associacions a les quals pertanyia on l'autor va començar a publicar els seus primers escrits. Eren articles que se situaven entre la crònica de viatge i l'aportació documental recollida de primera mà sobre aspectes de geografia, folklore, art, història, ciències naturals o filologia.

Tres dècades després del text "Une ascension au Canigou", publicat en francès al diari de Perpinyà *Journal des Pyrénées-Orientales*, Carles Bosch de la Trinxeria va escriure l'any 1884 a *La Renaixensa* l'article en català "La mort tràgica de mossèn Pere Roquer", una primera col·laboració que esdevindrà assídua en aquesta revista a partir de 1887, paral·lelament a les que va iniciar a *L'Almanach de l'Esquella de la Torratxa*, a *La Veu del Montserrat* i al *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalanes*.

Catalanisme

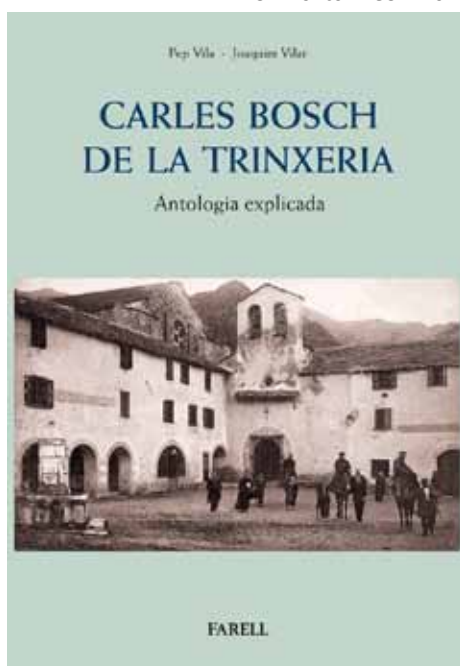
Com d'altres escriptors de la Renaixença, Carles Bosch de la Trinxeria —que havia establert a Barcelona amistat amb Jacint Verdaguer, Narcís Oller o Raimon Casellas— es va sumar al moviment catalanista i al corrent reivindicatiu entorn de la necessitat de recuperar el prestigi literari de la llengua catalana. En aquest sentit, l'escriptor va participar l'any 1892 a l'Assemblea de Manresa, com a representant de l'Assemblea de l'Alt Empordà, i més endavant va formar part de les assemblees catalanistes de Balaguer (1894) i Olot (1895).

Cap als cinquanta anys, i a causa d'una notable i progressiva sordesa, Carles Bosch va haver d'anar abandonant les seves activitats més físiques, sobretot la caça, la pesca i l'excursionisme, i es va concentrar en la literatura, els escacs i la pintura. Pel que fa als escacs, sobretot durant la seva etapa barcelonina, l'escriptor va arribar a ser un jugador de categoria que participava en torneigs, partides simultànies i altres reptes com jugar sense tauler i anar cantant les jugades. A més, va contribuir a la formació, l'any 1860, del Círculo de Ajedrez i de la revista *El ajedrez* (1862-1864).

Carles Bosch de la Trinxeria va morir el 15 d'octubre de 1897, als seixanta-sis anys, a la casa familiar del carrer Major de la Jonquera, a causa d'una cirrosi hepàtica.

Primer llibre: èxit de crítica i de públic

El primer recull en volum dels articles que havia anat escrivint, Bosch el va publicar quan ja tenia cinquanta-sis anys: *Records d'un excursionista* (Impremta La Reinaxensa, 1887; Editorial Selecta, 1978; Brau Edicions, 2005). Segons Jordi Castellanos,

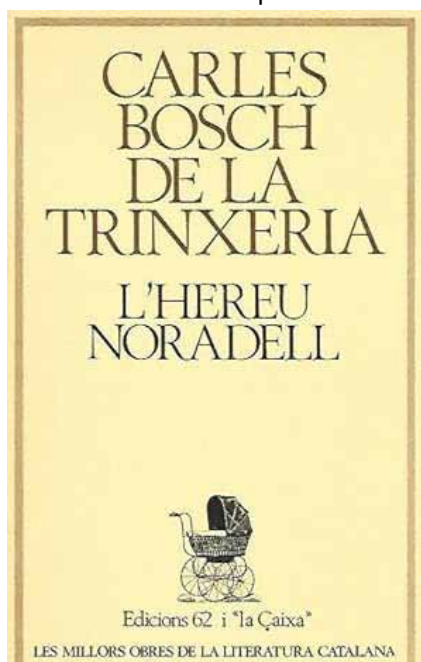

un dels màxims estudiosos d'aquest escriptor, "l'èxit de públic i de crítica fou immediat i extraordinari" perquè "Bosch ofería una novetat que cridà l'atenció en tots els sectors literaris del país, des dels més arrelats al romanticisme folklòric i historicista del moviment de la Renaixença [...] fins als més pròxims al naturalisme [...], que li valoraren l'observació directa de la realitat, l'autenticitat i la ingenuïtat expressiva, i l'erigiren en model a oposar al convencionalisme rural estereotipat, producte de la visió ciutadana —i falsa— del camp" (pròleg a *L'hereu Noradell*, Edicions 62 i "la Caixa", 1979, p. 6-7). Els relats, ben estudiats per Neus Aragonès i Rius a *Carles Bosch de la Trinxeria i l'excursionisme* (Cossetània, 2003), barregen l'observació científica de la natura amb la visió romàntica i nostàlgica de la cultura popular amb la intenció de donar a conèixer un món —el rural vinculat a les formes pròpies de l'Antic Règim— que Bosch veia que anava desapareixent a causa dels grans canvis que es produïen al seu entorn com a conseqüència de la fil·loxera, el caciquisme i els inicis del capitalisme.

Del mateix estil són els tres reculls d'articles que va anar publicant: *Pla i muntanya* (Impremta "La Renaixensa", 1888; Diputació de Girona, 2022), *De ma collita* (Impremta "La Renaixensa", 1890) i *Tardanies* (Impremta "La Renaixensa", 1892), uns volums que van convertir Carles Bosch de la Trinxeria en el "representant de les essències de la muntanya catalana, no contaminades encara per la civilització moderna" (Castellanos, op., cit., p. 7). El crític literari Joan Triadú va editar una selecció d'aquestes narracions de Carles Bosch de la Trinxeria, extretes majoritàriament de *Records d'un excursionista* i de *Pla i Muntanya*, als llibres *Visions de l'Empordà* (Editorial Barcino, 1953)

L'hereu Noradell, que ara podem llegir en la nova edició que ha motivat aquest article, és sens dubte la novel·la més significativa de Carles Bosch de la Trinxeria. Com ens reporta Josep Camps a la completa "Introducció" d'aquesta nova edició —que hem seguit en moltes de les informacions que hem donat aquí—, el títol anava acompanyat de dos subtítols

i *Visions del Pirineu* (Editorial Barcino, 1962).

Una visió del món rural

Animat per l'èxit de la crítica, Carles Bosch de la Trinxeria es va llançar al conreu de la novel·la, persuadit de la importància del gènere com a vehicle de divulgació ideològica. En pocs anys en va publicar quatre: *L'hereu Noradell* (Impremta "La Renaixensa", 1889; Edicions 62 i "la Caixa", 1979, amb pròleg i edició de Jordi Castellanos; Editorial Barcino, 2026, amb edició i introducció de Josep Camps); *Montalba* (L'Avenç, 1891; Brau Edicions, 1997); *L'hereu Subirà* (La Il·lustració Catalana, 1891) i *Lena* (Impremta "La Renaixensa", 1894; Ajuntament de Banyoles, 1991).

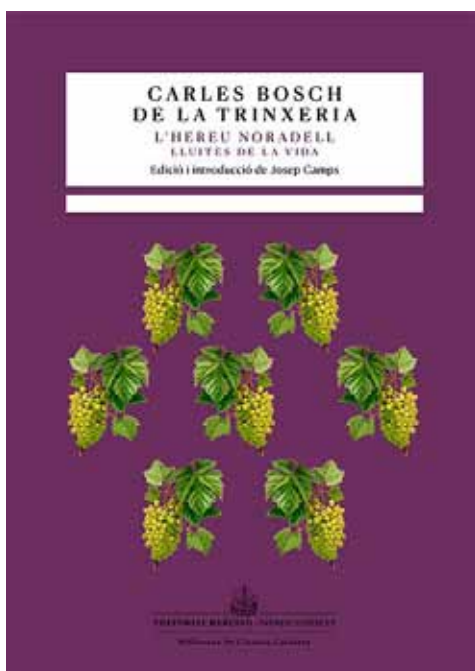
"que evidenciaven la proposta de Bosch de reflectir, seguint uns paràmetres realistes, la societat coetània: el darwinia "lluïtes per la vida", que el narrador defineix com "la llei fatal que en aquest món terrenal domina nostra existència", i el d'encuny balzaquià "Estudi de família catalana", que remet a la literatura documental" ("Introducció", ed. cit., p. 27).

El text de la novel·la anava precedit d'una extensa declaració programàtica on l'autor justificava teòricament el conreu d'una literatura de temàtica rural a Catalunya. Bosch es manifestava seguidor de Balzac, però defensava un realisme que també busqués el que tenia de poètic i utòpic la societat del seu temps. Amb aquest objectiu, amarat de didacticisme (segons diu

ell mateix en el pròleg, “De totes les composicions literàries, la novel·la és la més profitosa per a nostra instrucció”) i de nostàlgia per un món que es perd, el resultat és una novel·la que, com va remarcar en el seu moment Jordi Castellanos, assumeix tots els tòpics de la novel·la idealista francesa d'autors com Octave Feuillet, Georges Onhet o Dumas fill, un model narratiu que quan Bosch escriu ja ha esdevingut anacrònic i ha estat rellevat per postulats realistes i naturalistes més radicals. En aquest sentit, és significatiu el que Carles Bosch de la Trinxeria diu per carta a Narcís Oller: “Ens hem de concretar a fer novel·les senzilles, d'argument interessant, que es llegeixin amb gust, exagerant un xic la bondat dels catalans a fi que de que es vegi que la nostra terra tan bescantada pels castellans té costums sanitoses i hombría de bé” (citada per Josep Camps, ed. cit., p. 26).

A *L'hereu Noradell*, segons Castellanos, “Bosch pretén presentar una realitat rural —que, per a ell, és la realitat catalana *tout court*— com un món perfectament organitzat i perfectament cognoscible, un “tot” orgànic, on el bé i el mal són patents i detectables car l'home [rural] no té els dobles ni els artificis ciutadans i els costums, senzills i simples, mostren una realitat que és, en ella mateixa, absoluta, perquè és la forma natural —afegim: dictada per la naturalesa, la tradició i la moral cristiana— de viure” (ed. cit., p. 11-12).

Aquest enfocament, juntament amb un excés d'espontaneïtat, una notable fragilitat en la descripció psicològica dels personatges i una certa manca de composició i estructuració de l'obra, ja li van comportar en el seu moment comentaris negatius per part de Josep Yxart i Joan Sardà, els

dos crítics més prestigiosos de l'època, unes deficiències que anys més tard el professor Jordi Castellanos —tot i manifestar que la novel·la és un “veritable document històric i literari”— també remarca en la seva edició, i que li feien arribar a la conclusió següent: “Bosch tenia a les mans tots els ressorts per fer, no una novel·la rural, sinó la gran novel·la del camp català o, millor, de la crisi del camp català de fi de segle: els temes, les situacions i els problemes li eren coneguts de primera mà. Són a l'obra. Malgrat això, no hi reeixí” (ed. cit., p. 15)

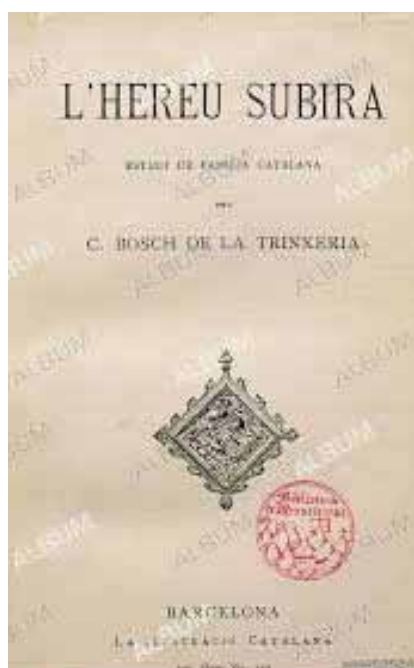
De totes formes, com afirma Josep Camps en la nova edició que presentem, *L'hereu Noradell* “és una novel·la digna i ben escrita”

que reflecteix a la seva manera la descomposició del món rural en el context del desastre provocat per la fil·loxera. En aquest sentit, també va ser reivindicada fa uns anys per l'escriptor Vicenç Pagès Jordà afirmant que no considerava que fos “gaire inferior a Narcís Oller” (citada per Josep Camps, ed. cit., p. 36). Sigui com sigui, una nova edició d'un clàssic és sempre una

oportunitat de descobrir i valorar amb ulls actuals un text que, per a bé i per a mal, és fruit del seu temps i dels condicionants històrics i literaris en què es va escriure.

Una novel·la anticastellana

L'hereu Noradell se situa en la més estricta contemporaneïtat, a finals del segle XIX, en el moment en què la fil·loxera penetra a Catalunya. La necessitat de defensar políticament els interessos agraris del camp català, abandonat per la política caciquista, porta el protagonista, Marçal Noradell —un personatge amb força trets del propi autor— a traslladar-se a Madrid en qualitat de diputat a Corts en representació del districte de Figueres. A la capital, enlluernat pel luxe i els costums

castellans, acaba gastant més del que és raonable i acaba traint el més sagrat del seu món: la fidelitat a la terra que el vell Noradell, des del seu llit de mort, va encarregar al seu hereu. En aquest sentit, la crítica que fa l'autor a la mala influència de l'ambient castellà en el seu protagonista i les seves causes poden tenir per al lector d'avui ressons ben actuals: "Admès en los salons de la bona societat madrilenya, fou seduït per l'amabilitat, la finura, aquell parlar atractiu, superficial, pel qual la llengua castellana sembla feta exprés, de gent que viuen de dia al dia, que no tenen maldecaps, segurs que no els hi faltarà la pluja d'or que les províncies espremidas aboquen a llur capital" (ed. cit., p.112).

Més endavant, Marçal Noradell, intentant convèncer els seus electors de la inutilitat d'anar per segona vegada a fer política a Madrid, això sí, sense renunciar a la comuna pertinença espanyola, afegirà el següent: "I permeti'm que els hi diga, ¿que hi anem a fer los diputats independents catalans a les Corts de Madrid? Res hi podem obtenir. Ens avorreixen i és natural: entre castellans i nosaltres, a més dels dolorosos records històrics, hi ha e hi haurà sempre l'antipatia de raça que fa incompatible la diferència de caràcter, de pensar, de costums, de llenguatge. Perxò nostres aspiracions, no a la separació, mes sí a una autonomia relativa, són lligítimes: primer Catalunya, després nostra pàtria de tots: Espanya" (ed. cit., p. 148).

Tot i això, Marçal Noradell torna a Madrid, descara les seves obligacions principals, perd molts diners a la borsa i al joc —fins i tot "parla i escriu en castellà als seus lectors empordanesos"—, i finalment provoca que el seu

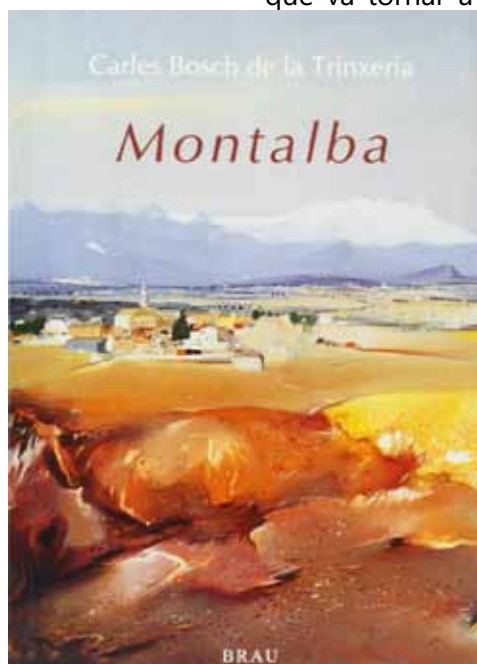

patrimoni quedi hipotecat i caigui en mans dels usurers en el moment més delicat per al camp català de l'època: l'arribada de França de la fil·loxera i la ruïna econòmica que va provocar en el conreu de la vinya. La salvació final no podrà provenir sinó del retorn a la terra, del penediment, de la humilitat cristiana, de l'ímpetu de Teresa, la seva dona, i sobretot de la restitució del béns de la família a través del casament de la Mercè, la seva filla, amb el ric hereu Lluís Maresch.

Tres novel·les més... i un complement

Arran dels atacs que va rebre per part de la crítica, Carles Bosch de la Trinxeria va intentar, sense gaire èxit, canviar l'enfocament de

la seva obra. L'any 1891 va publicar dues novel·les, *L'hereu Subirà* i *Montalba*. La primera, situada a la vila nord-catalana que dona nom a l'obra i a l'establiment termal d'Amélie, pretenia ser un estudi psicològic de l'amor, i la segona una novel·la burgesa d'ambientació ciutadana. Davant del fracàs crític de totes dues, Bosch va escriure *Lena*, la seva última novel·la, una obra en què va tornar a la temàtica rural, ambientada a les

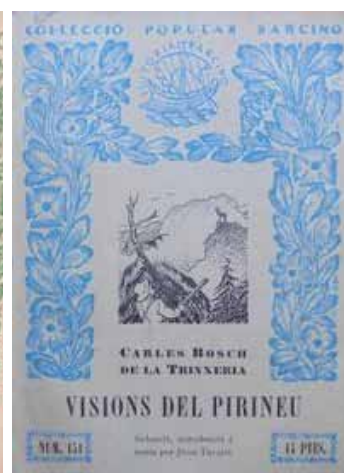

guerres carlines, i que constituïa una reelaboració del tema de l'avarícia en el que es podria considerar un homenatge a Balzac i a la seva cèlebre novel·la *Eugénie Grandet*.

El poc entusiasme amb què van ser rebudes aquestes novel·les explica que, en general, l'obra de Carles Bosch de la Trinxeria s'hagi reeditat poc. D'alguns títols, com es pot comprovar en la referències bibliogràfiques que n'hem anat donant al llarg d'aquest article, no en tenim cap reedició, i hi ha un important conjunt d'articles que encara no s'han aplegat mai en forma de llibre. Pep Vila i Joaquim Vilar, estudiosos de l'obra de l'autor, en van publicar

fa uns anys una antologia que inclou textos diversos, des de contes i narracions fins a escrits relacionats amb l'excursionisme, el folklore, la filologia, passant per fragments de dietari o notes necrològiques: *Carles Bosch de la Trinxeria. Antologia explicada* (Farell editors, 2022).

de les grans aficions que van apassionar l'autor nord-català. Un llibre, doncs, que pot ser un molt bon complement de la lectura d'aquesta nova edició de *L'hereu Noradell*. ■

Coincidint en el temps amb la nova edició de *L'hereu Noradell*, l'escriptor Joan de Déu Domènech ha publicat el llibre *Bosch de la Trinxeria. El gurmet de la Jonquera* (L'Avenç, 2026), un interessant i amè recull dels records i de les opinions que Bosch va deixar escrits als seus relats i novel·les sobre diversos temes: la caça, la pesca, el menjar de les fondes i els restaurants, els estralls provocats per la fil·loxera, els diferents tipus de pa i de vi, les excursions i les fontades o els costums i les tradicions familiars. L'encert de Joan de Déu Domènech és el de proporcionar al lector totes aquestes opinions lligades en un text que es llegeix com una novel·la i que acaba sent un magnífic retrat de la vida quotidiana d'un món que s'estava perdent i

www.cooperativa70.coop

C. Font i Boet, 7 08140

Caldes de Montbui

Tel.: 93 865 45 30

A/e. coop70@cooperativa70.coop